

PARIŠKA POVELJA ZA NOVU EUROPU

usvojena na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji

Pariz, 21. studenoga 1990. godine

Zasjedanje čelnika država ili vlada zemalja sudionica Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS-a): Austrije, Belgije, Bugarske, Kanade, Cipra, Federalne Republike Češke i Slovačke, Danske, Finske, Francuske, Njemačke, Grčke, Svete Stolice, Mađarske, Islanda, Irske, Italije, Europske zajednice, Lihtenštajna, Luksemburga, Malte, Monaka, Nizozemske, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunjske, San Marina, Španjolske, Švedske, Švicarske, Turske, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država i Jugoslavije, Pariz, 19. - 21. studenoga 1990.

NOVO DOBA DEMOKRACIJE, MIRA I JEDINSTVA

Mi, čelnici država ili vlada država sudionica Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS), okupili smo se u Parizu u vremenu dubokih promjena i povijesnih očekivanja. Doba europskih sukoba i podjela je završeno. Izjavljujemo da će odsada naši odnosi biti temeljeni na poštivanju i suradnji.

Europa se oslobađa ostavštine prošlosti. Hrabrost muškaraca i žena, snaga volje narodâ i moć ideja Helsinškog završnog akta otvorili su novo doba demokracije, mira i jedinstva u Europi.

Ovo je doba ispunjenja nada i očekivanja što su ih naši narodi desetljećima gajili: čvrsto obvezivanje na demokraciju temeljenu na ljudskim pravima i temeljnim slobodama; blagostanje putem gospodarske slobode i društvene pravde te jednaka sigurnost za sve naše zemlje.

Deset načela Završnog akta vodit će nas prema toj ambicioznoj budućnosti, na isti način na koji su nam ona osvjetljavala put prema boljim odnosima u proteklih petnaest godina. Postupno provođenje svih obveza OESS-a mora biti temelj inicijativa koje sada poduzimamo kako bi naši narodi mogli živjeti u skladu sa svojim težnjama.

Ljudska prava, demokracija i vladavina prava

Obvezujemo se izgrađivati, ujednačavati i učvršćivati demokraciju kao jedini sustav vladanja našim nacijama. U tom nastojanju ustrajat ćemo na sljedećem:

Ljudska prava i temeljne slobode prirodna su prava svih ljudi, ona su neotuđiva i zajamčena zakonom. Njihova zaštita i promicanje prvenstvena je odgovornost države. Njihovo poštivanje je bitna zaštita od prevelike državne moći. Njihova zaštita i puna primjena temelji su slobode, pravde i mira.

Demokratska vlast temelji se na volji naroda koja se redovito izražava putem slobodnih i poštenih izbora. U temeljima demokracije su poštivanje ljudske osobe i vladavine prava. Demokracija je najbolja zaštita slobode izražavanja, snošljivosti svih društvenih grupa i jednakih mogućnosti za svakog čovjeka.

Demokracija sa svojim predstavljачkim i pluralističkim obilježjem pretpostavlja odgovornost biračkog tijela i obvezu javnih vlasti da poštuju zakon i nepristrano izvršenje pravde. Nitko nije iznad zakona.

Potvrđujemo da svaki pojedinac ima pravo bez diskriminacije na:

- slobodu mišljenja, savjesti i vjere ili uvjerenja,
- slobodu izražavanja,
- slobodu udruživanja i mirnog okupljanja,
- slobodu kretanja;

da nitko ne smije biti:

- podvrgnut samovoljnom uhićenju ili pritvoru,
- podvrgnut mučenju ili drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni;

da svatko također ima pravo:

- znati i djelovati u skladu sa svojim pravima,
- sudjelovati u slobodnim i poštenim izborima,
- na pošteno i javno suđenje ako je protiv njega podignuta optužnica,
- posjedovati imovinu sam ili u zajedništvu i baviti se poduzetništvom,
- uživati gospodarska, socijalna i kulturna prava.

Potvrđujemo da će se etnički, kulturni i jezični identitet nacionalnih manjina štiti i da će osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imati pravo na slobodno izražavanje, očuvanje i razvoj svog identiteta bez ikakve diskriminacije i u punoj jednakosti pred zakonom.

Osigurat ćemo da svatko raspolaže djelotvornim državnim ili međunarodnim pravnim sredstvima protiv bilo kakve povrede svojih prava.

Puno poštivanje ovih pravila predstavlja temelj na kojemu ćemo nastojati graditi novu Europu.

Naše države će surađivati i podupirati jedna drugu kako bi se prednosti demokracije jednom za svagda osigurale.

Gospodarska sloboda i odgovornost

Gospodarska sloboda, društvena pravda i odgovornost prema okolišu, nezaobilazne su za blagostanje.

Slobodna volja pojedinca koja se ostvaruje u demokraciji i štiti vladavinom prava, predstavlja prijeko potreban temelj uspješnog gospodarskog i društvenog razvoja. Promicat ćemo gospodarsko djelovanje koje poštuje i podržava ljudsko dostojanstvo.

Sloboda i politički pluralizam nužni su elementi našeg zajedničkog cilja razvijanja tržišnih gospodarstava u pravcu održivog gospodarskog rasta, blagostanja, društvene pravde, povećanja zaposlenosti i djelotvornog korištenja gospodarskih resursa. Uspjeh zemalja koje ulažu svoje napore kako bi prešle na tržišno gospodarstvo je važan i u interesu je svih nas. On će nam omogućiti diobu veće razine blagostanja, što je naš zajednički cilj. Mi ćemo surađivati do tog cilja.

Očuvanje okoliša zajednička je odgovornost svih naših naroda. Podržavajući nacionalna i regionalna nastojanja u tom području, također moramo zadovoljiti i neodgodivu potrebu za udruženim djelovanjem širih razmjera.

Prijateljski odnosi među državama sudionicama

Sada kad je u Europi na pomolu novo doba, odlučni smo proširiti i učvrstiti prijateljske odnose i suradnju između država Europe, Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, te promicati prijateljstvo među našim narodima.

U cilju poticanja i promicanja demokracije, mira i jedinstva u Europi, svečano se obvezujemo da ćemo u punoj mjeri poštivati Deset načela Helsinškog završnog akta. Potvrđujemo trajnu vrednotu tih Deset načela i našu odlučnost da ih primijenimo u praksi. Sva se načela primjenjuju jednako i bez ograničenja, a svako od njih tumači se tako da se u obzir uzmu ostala. Ona su temelj naših odnosa.

U skladu sa svojim dužnostima prema Povelji Ujedinjenih naroda i obvezama koje proizlaze iz Helsinškog završnog akta, ponovno potvrđujemo da ćemo se suzdržati od prijetnje ili uporabe sile protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države, ili od svakog djelovanja koje je nespojivo s načelima ili ciljevima tih dokumenata. Podsjećamo da neispunjenje obveza prema Povelji Ujedinjenih naroda predstavlja povredu međunarodnog prava.

Ponovno potvrđujemo svoju obvezu da sporove rješavamo mirnim putem. Odlučujemo se unaprijediti mehanizme za sprječavanje i rješavanje sukoba među državama sudionicama.

S prestankom europskih podjela, težit ćemo novoj kvaliteti u našim sigurnosnim odnosima i, u svezi s tim, uzajamno poštivati slobodu izbora. Sigurnost je nedjeljiva, a sigurnost svake pojedine države sudionice neraskidivo je povezana sa sigurnošću svih drugih. Stoga se obvezujemo da ćemo surađivati u jačanju uzajamnog povjerenja i sigurnosti te u promicanju nadzora nad naoružanjem i razoružanjem.

Pozdravljamo Zajedničku deklaraciju dvadeset i dvije države o poboljšanju svojih odnosa.

Naši odnosi počivat će na zajedničkoj privrženosti demokratskim vrednotama, ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Uvjereni smo da je za jačanje mira i sigurnosti među našim državama prijeko potrebno unaprijediti demokraciju te poštivati i djelotvorno primjenjivati ljudska prava. Ponovno potvrđujemo jednaka prava naroda i njihovo pravo na samoodređenje u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda i važećim normama međunarodnog prava, uključujući one koje se odnose na teritorijalnu cjelovitost država.

Odlučni smo jačati političke dogovore i širiti suradnju kako bismo riješili gospodarske, društvene, ekološke i humanitarne probleme. Takva zajednička

odlučnost i naša sve veća međuovisnost pridonijet će prevladavanju desetljećima dugog nepovjerenja, povećanju stabilnosti i izgradnji ujedinjene Europe.

Želimo da Europa bude izvor mira, otvorena dijalogu i suradnji s drugim zemljama, spremna na razmjene i uključena u traženje zajedničkih odgovora na buduće izazove.

Sigurnost

Učvršćenje demokracije i jačanje sigurnosti koristit će prijateljskim odnosima među nama.

Pozdravljamo potpisivanje Pakta o europskim konvencionalnim oružanim snagama od strane dvadeset i dvije države sudionice, koji će dovesti do smanjenja oružanih snaga. Potvrđujemo usvajanje novog značajnog paketa Mjera za izgradnju povjerenja i sigurnosti, koji će povećati otvorenost i povjerenje među svim državama sudionicama. To su važni koraci prema većoj europskoj stabilnosti i sigurnosti.

Neočekivano smanjenje oružanih snaga, kao posljedice Pakta o europskim konvencionalnim oružanim snagama, zajedno s novim pristupima sigurnosti i suradnji u sklopu procesa KESS-a, dovest će do novog pristupa europskoj sigurnosti i uvesti novu dimenziju u naše odnose. U tom kontekstu, u potpunosti priznajemo slobodu država da same odaberu svoj program sigurnosti.

Jedinstvo

Cjelovita i slobodna Europa zahtjeva novi početak. Pozivamo naše narode da se pridruže u tom značajnom nastojanju.

S velikim zadovoljstvom osvrćemo se na Pakt o konačnom rješenju u svezi s Njemačkom, potpisanim u Moskvi 12. rujna 1990. godine, i iskreno pozdravljamo ujedinjenje njemačkog naroda u jednu državu u skladu s načelima Završnog akta o europskoj sigurnosti i suradnji i uz punu suglasnost njihovih susjeda. Uspostava nacionalnog jedinstva Njemačke važan je pridonos pravednom i trajnom mirovnom poretku za ujedinjenu, demokratsku Europu svjesnu svoje odgovornosti za stabilnost, mir i suradnju.

Sudjelovanje i Sjeverne Amerike i europskih država, temeljno je obilježje KESS-a; njime se naglašavaju postignuti rezultati, a bitno je i za budućnost procesa KESS-a. Trajna privrženost zajedničkim vrednotama i našem zajedničkom naslijeđu, veze su koje nas drže zajedno. Uz svu bogatu raznolikost naših naroda, ujedinjeni smo u obvezi da proširimo našu suradnju u svim područjima. Izazovi s kojima se suočavamo mogu se svladati samo zajedničkim djelovanjem, suradnjom i solidarnošću.

KESS i svijet

Sudbina naših naroda povezana je sa sudbinom svih drugih naroda. U potpunosti podržavamo Ujedinjene narode i jačanje njihove uloge u promicanju međunarodnog mira, sigurnosti i pravde. Ponovno potvrđujemo svoju privrženost načelima i

ciljevima Ujedinjenih naroda sadržanim u Povelji Ujedinjenih naroda i osuđujemo svako kršenje tih načela. Sa zadovoljstvom priznajemo sve veću ulogu Ujedinjenih naroda u svjetskim zbivanjima i njihovu sve veću djelotvornost, koja je ojačana poboljšanjem odnosa među našim državama.

Svjesni krajnje oskudice velikog dijela svijeta, obvezujemo se na solidarnost sa svim drugim zemljama. Stoga danas iz Pariza upućujemo poziv svim narodima svijeta. Spremni smo pridružiti se svakoj državi i svim državama zajedno u zajedničkim naporima na zaštiti i unaprjeđenju zajednice temeljnih ljudskih vrijednosti.

SMJERNICE ZA BUDUĆNOST

Polazeći od naše čvrste obveze da u punoj mjeri primijenimo sva načela i odredbe KESS-a, sada smo spremni dati novi poticaj usklađenom i sveobuhvatnom razvoju naše suradnje, kako bismo zadovoljili potrebe i težnje naših naroda.

Ljudska dimenzija

Izjavljujemo da je naše poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda neopozivo. Mi ćemo u potpunosti primjenjivati i određivati se prema odredbama koje se odnose na ljudsku dimenziju KESS-a.

Oslanjajući se na Dokument Kopenhagenskog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji, surađivat ćemo na jačanju demokratskih ustanova i promicanju primjene vladavine prava. U tom cilju, donosimo odluku o održanju seminara stručnjaka u Oslu od 4. do 15. rujna 1991. godine.

Odlučni u njegovanju bogatog pridonosa nacionalnih manjina životu naših društava, obvezujemo se i dalje poboljšavati njihov položaj. Ponovno potvrđujemo svoje duboko uvjerenje da prijateljski odnosi između naših naroda, jednako kao i mir, pravda, stabilnost i demokracija, traže zaštitu etničkog, kulturnog, jezičnog i vjerskog identiteta nacionalnih manjina, kao i stvaranje uvjeta za promicanje tog identiteta. Izjavljujemo da se pitanja nacionalnih manjina mogu uspješno riješiti samo u demokratskom političkom okviru. Priznajemo, nadalje, da se prava pripadnika nacionalnih manjina moraju u potpunosti poštivati kao dio općih ljudskih prava. Svjesni prijeke potrebe za povećanom suradnjom i boljom zaštitom nacionalnih manjina, odlučujemo se sazvati sastanak stručnjaka za nacionalne manjine koji će se održati u Ženevi od 1. do 19. srpnja 1991. godine.

Izražavamo svoju odlučnost u suzbijanju svih oblika rasne i etničke mržnje, antisemitizma, ksenofobije i diskriminacije bilo koga, kao i proganjanja po vjerskoj ili ideološkoj osnovi.

U skladu s našim obvezama prema KESS-u, naglašavamo da su sloboda kretanja i susreti između naših građana, kao i slobodan protok informacija i ideja, presudni za održanje i razvoj slobodnih društava i cvjetanje kultura. Pozdravljamo porast turizma i posjete između naših zemalja.

Mehanizam ljudske dimenzije potvrdio se kao koristan i mi smo ga, dosljedno tome, spremni proširiti novim postupcima koji, *inter alia*, uključuju usluge stručnjaka ili

registar istaknutih osoba s iskustvom u pitanjima ljudskih prava koji bi se mogli koristiti kao dio tog mehanizma. U sklopu tog mehanizma, osigurat ćemo uključivanje pojedinaca u zaštitu svojih prava. U svezi s tim ćemo nastaviti proširivati svoje obveze, osobito na Moskovskom sastanku Konferencije o ljudskoj dimenziji, bez štete po obveze prema postojećim međunarodnim dokumentima kojih su naše države stranke.

Priznajemo važan pridonos Vijeća Europe promicanju ljudskih prava i demokratskih načela te vladavine prava, kao i razvoju kulturne suradnje. Pozdravljamo korake nekolicine država sudionica u pridruživanju Vijeću Europe i pristupu Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. Također pozdravljamo spremnost Vijeća Europe da svoje iskustvo stavi na raspolaganje KESS-u.

Sigurnost

Promijenjene političke i vojne okolnosti u Europi otvaraju nove mogućnosti zajedničkim nastojanjima u području vojne sigurnosti. Nastavit ćemo sa važnim ostvarenjima koja su postignuta Paktom o europskim konvencionalnim oružanim snagama i Pregovorima o mjerama za izgradnju povjerenja i sigurnosti. Obvezujemo se nastaviti pregovore o mjerama za izgradnju povjerenja i sigurnosti pod istim mandatom te ih zaključiti prije narednog zasjedanja KESS-a koji će se održati u Helsinkiju 1992. godine. Također pozdravljamo odluku država sudionica o nastavku pregovora o europskim konvencionalnim oružanim snagama pod istim mandatom i njihovu zaključenju najkasnije do narednog Helsinškog zasjedanja. Nakon razdoblja priprema na državnoj razini, očekujemo organiziraniju suradnju između svih država sudionica po pitanju sigurnosti, kao i rasprave i savjetovanja između trideset i četiri države sudionice, kako bi se, temeljem odluke narednog zasjedanja u Helsinkiju, 1992. godine, pokrenuli novi pregovori o razoružanju i izgradnji povjerenja i sigurnosti, otvoreni za sve države sudionice.

Tražimo što skorije moguće zaključenje Konvencije o djelotvornoj, globalnoj i sveobuhvatnoj zabrani kemijskog oružja, a namjeravamo biti i njeni prvi potpisnici.

Ponovno potvrđujemo važnost inicijative Otvorenog neba te pozivamo na uspješno i što skorije zaključenje tih pregovora.

Iako je u Europi došlo do smanjenja prijetnji sukobom, druge opasnosti ugrožavaju stabilnost naših društava. Spremni smo surađivati na obrani demokratskih ustanova od djelovanja kojima se narušava neovisnost, suverena jednakost ili teritorijalna cjelovitost država sudionica. Ona obuhvaćaju nelegalna djelovanja, kao što su vanjski pritisak, prisila i prevrat.

Bez izuzetka osuđujemo kao zločinački čin svaki postupak i praksu terorizma te izražavamo svoju odlučnost da putem bilateralne i multilateralne suradnje, pridonesemo njegovu iskorjenjivanju. Također ćemo se udružiti u borbi protiv nedopuštene trgovine drogama.

Svjesni činjenice da je mirno rješenje sporova bitna dopuna odgovornosti država za suzdržavanje od prijetnje ili uporabe sile, budući da je jedno i drugo bitan uvjet održavanja i učvršćivanja međunarodnog mira i sigurnosti, ne samo da ćemo političkim sredstvima tražiti djelotvorne načine sprječavanja sukoba koji bi se mogli pojaviti, nego ćemo u skladu s međunarodnim pravom odrediti i odgovarajuće

mehanizme za mirno rješenje svih mogućih sporova. U skladu s tim, obvezujemo se na traženje novih oblika suradnje u tom području, posebice sklopa metoda za mirno rješavanje sporova koji će obvezno obuhvatiti uključivanje treće strane. Naglašavamo da je u svezi s tim potrebno u punoj mjeri iskoristiti mogućnosti sastanka o mirnom rješavanju sporova, koji će se održati u Valletti početkom 1991. godine. Vijeće ministara vanjskih poslova uzet će u obzir izvješće sastanka u Valletti.

Gospodarska suradnja

Naglašavamo da gospodarska suradnja temeljena na tržišnom gospodarstvu predstavlja bitan dio naših odnosa i da će ona pridonijeti izgradnji napredne i ujedinjene Europe. Demokratske ustanove i gospodarska sloboda potiču gospodarski i društveni napredak, što je priznato u Dokumentu Banske konferencije o gospodarskoj suradnji, zaključke kojega čvrsto podržavamo.

Ističemo da je suradnja u području gospodarstva, znanosti i tehnologije sada glavni nosač KESS-a. Države sudionice trebaju periodično ocjenjivati napredak i davati nove poticaje u tim područjima.

Uvjereni smo da treba proširiti našu cjelokupnu suradnju te potaknuti i ojačati slobodno poduzetništvo u skladu s pravilima GATT-a. Promicat ćemo društvenu pravdu i napredak te povećati blagostanje naših naroda. U tom okviru priznajemo važnost djelotvornih politika u rješavanju problema nezaposlenosti.

Ponovno potvrđujemo potrebu za pružanjem daljnje podrške demokratskim zemljama u prijelaznom razdoblju, u cilju pokretanja tržišnog gospodarstva i stvaranja temelja za njihov samoodrživi gospodarski i društveni razvoj, što je već učinila grupa od dvadeset i četiri zemlje. Nadalje, ističemo prijeku potrebu za njihovom boljom integracijom u međunarodni gospodarski i financijski sustav, što podrazumijeva prihvaćanje ograničenja i prednosti.

Smatramo da se u sve većem naglašavanju gospodarske suradnje u sklopu procesa KESS-a trebaju uzeti u obzir interesi država sudionica u razvoju.

Podsjećamo na vezu između poštivanja i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, na jednoj, i znanstvenog napretka, na drugoj strani. Suradnja u području znanosti i tehnologije odigrat će bitnu ulogu u gospodarskom i društvenom razvoju. U skladu s tim, ona se mora razvijati u pravcu šireg korištenja odgovarajućih znanstvenih i tehnoloških informacija i znanja u cilju premošćivanja tehnološkog jaza među državama sudionicama. I dalje potičemo države sudionice da zajedničkim snagama razvijaju ljudski potencijal i duh slobodnog poduzetništva.

Odlučni smo dati potreban poticaj suradnji između naših država u području energetike, prometa i turizma u cilju unaprjeđenja gospodarskog i društvenog razvoja. Posebice pozdravljamo poduzimanje praktičnih mjera u stvaranju optimalnih uvjeta za gospodarski i planski razvoj energetskih resursa, uz puno poštivanje zahtjeva zaštite okoliša.

Priznajemo važnu ulogu Europske zajednice u političkom i gospodarskom razvoju Europe. Međunarodne organizacije u području gospodarstva, kao što su Komisija Ujedinjenih naroda za europsko gospodarstvo (ECE), Zaklade Bretton Woods, Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD), Europska udruga za slobodnu

trgovinu (EFTA) i Međunarodna gospodarska komora (ICC), također imaju značajnu ulogu u promicanju gospodarske suradnje, koja će se dodatno povećati osnivanjem Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD). Da bismo ostvarili naše ciljeve, ističemo potrebu djelotvornog usklađivanja rada tih organizacija i pronalaženja načina da sve naše države sudjeluju u tim aktivnostima.

Okoliš

Priznajemo potrebu neodgodivog rješavanja problema okoliša i važnost pojedinačnih i zajedničkih napora u tom području. Obvezujemo se pojačati naše napore u zaštiti i unaprjeđenju našeg okoliša u cilju obnove i održanja zdrave ekološke ravnoteže zraka, vode i tla. Stoga smo odlučni u potpunosti koristiti KESS kao okvir za utvrđivanje zajedničkih obveza i ciljeva u zaštiti okoliša, nastavljajući tako rad o kojemu se govori u Izvješću sa Sastanka o zaštiti okoliša održanog u Sofiji.

Ističemo važnu ulogu dobro informiranog društva u proširivanju mogućnosti javnosti i pojedinaca da pokrenu inicijative za poboljšanje okoliša. U tu svrhu, obvezujemo se u javnosti promicati svijest i odgoj i obrazovanje o okolišu kao i izvještavati javnost o utjecaju politike, projekata i programa na okoliš.

Pridajemo veliku važnost uvođenju čiste, niskootpadne tehnologije, svjesni potrebe za osiguranjem potpore zemljama koje još nemaju svojih sredstava za uvođenje odgovarajućih mjera.

Ističemo da bi politike zaštite okoliša trebalo podržati odgovarajućim pravnim mjerama i organizacijom uprave kako bi se osigurala njihova uspješna primjena.

Naglašavamo potrebu uvođenja novih mjera kojima bi se osiguralo sustavno vrednovanje pridržavanja postojećih obveza i, štoviše, uvođenje još zahtjevnijih obveza glede obavješćivanja i razmjene informacija o stanju okoliša i mogućim ekološkim opasnostima. Također pozdravljamo osnivanje Europske agencije za okoliš (EEA).

Pozdravljamo operativne aktivnosti, problemski orijentirana istraživanja i preglede politika u sklopu postojećih međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom okoliša, kao što su Program za okoliš Ujedinjenih naroda (ECE) i Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD). Naglašavamo potrebu učvršćivanja njihove suradnje i uspješnog usklađivanja njihovih djelatnosti.

Kultura

Priznajemo značajni pridonos naše zajedničke europske kulture i naših zajedničkih vrijednosti u rješavanju problema podijeljenosti kontinenta. Stoga ističemo svoju privrženost slobodi stvaralaštva te zaštititi i promicanju našeg kulturnoga i duhovnog naslijeđa, u njegovu cjelokupnom bogatstvu i različitosti.

Glede najnovijih promjena u Europi, ističemo sve veću važnost Krakowskog simpozija i s nestrpljenjem očekujemo raspravu o smjernicama za jačanje suradnje u području kulture. Pozivamo Vijeće Europe da pridonese radu tog simpozija.

U svrhu promicanja boljeg međusobnog poznavanja naših naroda, potičemo osnivanje kulturnih centara u gradovima drugih država sudionica, kao i tješnju suradnju u audiovizualnom području, te širu razmjenu u području glazbe, kazališta, književnosti i umjetnosti.

Odlučni smo poduzeti posebne napore u našim nacionalnim politikama kako bismo putem kulturne razmjene, suradnje u svim područjima odgoja i obrazovanja i, još određenije, poučavanjem i učenjem jezika drugih država sudionica, posebice među mladim ljudima, promicali veće razumijevanje. Namjeravamo razmotriti prve rezultate ove akcije na narednom sastanku u Helsinkiju 1992. godine.

Radnici migranti

Priznajemo da pitanja radnika migranata i njihovih obitelji, koji legalno borave u zemljama primateljicama, imaju svoj gospodarski, kulturni i socijalni aspekt, i svoju ljudsku dimenziju. Ponovno potvrđujemo da je zaštita i promicanje njihovih prava, kao i ispunjavanje važećih međunarodnih obveza naša zajednička briga.

Sredozemlje

Smatramo da duboke političke promjene koje se zbivaju u Europi pozitivno utječu na područje Sredozemlja. Stoga ćemo nastaviti s naporima na učvršćenju sigurnosti i suradnje u Sredozemlju, kao važnom čimbeniku stabilnosti Europe. Pozdravljamo Izvješće sa Sastanka o Sredozemlju održanog u Palma de Mallorci, zaključke kojega svi podržavamo.

Zabrinuti smo zbog stalnih napetosti u tom području i obnavljamo svoju odlučnost da pojačamo napore u cilju iznalaženja pravednih, održivih i trajnih rješenja najvećih problema mirnim putem i poštujući načela Završnog akta.

Želimo promicati povoljne uvjete za skladan razvoj i sve raznolikije odnose sa sredozemnim državama nesudionicama. Nastojat ćemo uspostaviti bolju suradnju s tim državama u cilju promicanja njihova gospodarskog i društvenog razvoja, a time i jačanja stabilnosti na tom području. U tom cilju mi ćemo, u zajedništvu s tim zemljama, nastojati što više smanjiti jaz u blagostanju između Europe i njenih sredozemnih susjeda.

Nevladine organizacije

Podsjećamo na vodeću ulogu koju nevladine organizacije, vjerske i ostale grupe imaju u ostvarenju ciljeva KESS-a, pa ćemo i dalje olakšavati njihovo djelovanje na provođenju obveza KESS-a od strane država sudionica. Te organizacije, grupe i pojedinci moraju na odgovarajući način biti uključeni u aktivnosti i nove strukture KESS-a kako bi oni ispunili svoje važne zadaće.

NOVE STRUKTURE I USTANOVE PROCESA KESS-a

Naši zajednički naponi na učvršćivanju poštivanja ljudskih prava, demokracije i vladavine prava, jačanju mira i promicanju europskog jedinstva traže novu kvalitetu političkog dijaloga i suradnje, a time i poboljšanje struktura KESS-a.

Intenziviranje naših razgovora na svim razinama ima primarnu važnost za oblikovanje naših budućih odnosa. U tom cilju, odlučujemo se za sljedeće:

Mi, čelnici država ili vlada, sastat ćemo se sljedeći put u Helsinkiju na narednom zasjedanju KESS-a 1992. godine. Nakon toga, sastajat ćemo se prigodom novih zasjedanja.

Naši ministri vanjskih poslova sastajat će se kao Vijeće ministara redovito i najmanje jednom godišnje. Ti će sastanci biti središnji forum za politička savjetovanja u okviru procesa KESS-a. Vijeće će razmatrati pitanja koja se odnose na Konferenciju o europskoj sigurnosti i suradnji i donositi odgovarajuće odluke.

Prvi sastanak Vijeća održat će se u Berlinu.

Odbor visokih dužnosnika pripremat će sastanke Vijeća i provoditi njegove odluke. Odbor će imati pregled nad tekućim pitanjima i može donositi odgovarajuće odluke, uključujući one u obliku preporuka Vijeću.

Dodatni sastanci predstavnika država sudionica mogu se po dogovoru sazvati kako bi se raspravilo o problemima neodgodive naravi.

Vijeće će razmotriti izradu odredaba za sazivanje sjednica Odbora visokih dužnosnika u neodgodivim okolnostima.

Sastanci drugih ministara mogu se također sazvati dogovorom između država.

U svrhu osiguranja administrativne potpore tim razgovorima, osniva se tajništvo u Pragu.

Naredna zasjedanja država sudionica u pravilu će se održavati svake dvije godine kako bi se omogućilo državama sudionicama da procijene napredak, ispitaju ispunjenje svojih obveza i razmotre daljnje korake u procesu KESS-a.

Odlučujemo u Beču osnovati Centar za sprječavanje sukoba, koji će Vijeću pružati pomoć u smanjenju opasnosti od sukoba.

Odlučujemo u Varšavi osnovati Ured za slobodne izbore, koji će olakšavati susrete i razmjenu informacija o izborima između država sudionica.

Svjesni važne uloge koju bi zastupnici u parlamentima mogli imati u procesu KESS-a, pozivamo parlamente na veće sudjelovanje u KESS-u, posebice osnivanjem parlamentarne skupštine KESS-a koja bi uključila članove parlamenata svih država sudionica. U tom cilju, potičemo organizaciju susreta na parlamentarnoj razini na kojima bi se vodile rasprave o djelovanju, metodama rada i proceduralnim pravilima takvog parlamentarnog ustroja KESS-a, uz korištenje postojećeg iskustva i ostvarenog rada u tom području.

Tražimo od naših ministara vanjskih poslova da ovo pitanje razmotre na svom prvom zasjedanju kao Vijeće.

* * *

Proceduralni i organizacijski modaliteti povezani s određenim odredbama koje sadrži ova Pariška povelja za novu Europu izloženi su u Dopunskom dokumentu koji se usvaja zajedno s Pariškom poveljom.

Povjeravamo Vijeću daljnje mjere koje bi mogle biti potrebne kako bi se osiguralo provođenje odluka utvrđenih u ovom i Dopunskom dokumentu, kao i razmatranje daljnjih napora na jačanju europske sigurnosti i suradnje. Bude li to smatralo potrebnim, Vijeće može usvojiti bilo koji amandman na Dopunski dokument.

* * *

Izvornik Pariške povelje za novu Europu, sastavljen na engleskom, francuskom, njemačkom, talijanskom, ruskom i španjolskom jeziku, bit će dostavljen vladi Republike Francuske, koja će ga pohraniti u svom arhivu. Svaka država sudionica primit će od vlade Republike Francuske vjerodostojan prijepis Pariške povelje.

Tekst Pariške povelje bit će objavljen u svim državama sudionicama, koje će ga razaslati i učiniti poznatim u najširim razmjerima.

Od vlade Republike Francuske traži se da glavnom tajniku Ujedinjenih naroda dostavi tekst Pariške povelje za novu Europu, za kojega nije predviđen upis prema članku 102. Povelje Ujedinjenih naroda, kako bi ga ta Organizacija dostavila svim svojim članicama kao službeni dokument Ujedinjenih naroda.

Od vlade Republike Francuske također se traži da tekst Pariške povelje dostavi svim ostalim međunarodnim organizacijama koje se spominju u tekstu.

Razlog zbog kojega mi, dolje potpisani visoki predstavnici država sudionica, svjesni velike političke važnosti koju pridajemo rezultatima Sastanka na vrhu, i iskazujući svoju odlučnost djelovati u skladu s usvojenim odredbama, stavljamo svoje potpise:

Obavljeno u Parizu, 21. studenoga 1990. godine u ime .... (slijede potpisi sudionika).

Prevela: *Irena Stanić-Rašin*